

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Roberti Tvrneri Viri Doctissimi Professoris In Academia
Ingolstadiensi Orationvm. Volvmen ...**

Turner, Robert

Coloniae Agrippinae, 1625

3. Hodæporicon.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69519](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69519)

semperq; debere volo: cui & minimus maximo: cui
subditus domino: cui & cliens serenissimo Principi Er-
nesto: qui quantum à Deo homo, tantum aliis homi-
nibus suis, quasi Deus largitur. Aliis quid & quantum
debeo? quod charitas quasi legem iubet, proximo
me, quantum mei permittit aut pietas in Deum, &
reuerentia in Ernestum. O foelicem me, omnia
bitorem.

ROBERTI TURNERI
ROMA IN BAVARIAM PROFICIS-
centis Hodœporicon, scriptum ad Ma-
chaelem Lauretanum Societatis Iesu
Collegij Germanici Re-
ctorem.

Non meæ negligentia fuit, sed pudoris, dul-
cissime Pater, quod postquam Bononia disce-
rim, nihil ad te dederim literarum: nam ha-
pudet scribere: quanquam quid pudet scribere, quod
non puduit facere? Hæsi Patauij quinque plus minus
menses, ac sic hæsi, ut mallet non scribere, quam scri-
bere me Patauij esse: at cur hæsi? quasi Patauij non
sent, quæ meam mentem possint, non dico delicia
specie voluptatis falsa, sed ipso fructu acerrime com-
mouere, docti Philosophi, tersi Oratores, libri vari
lepore referti, genus hominum politulum ac omni-
mero elegans: quid? quod Italia annulus aureus
mundi? in hoc annulo gemmula Patauium: ab huius
vel annuli pretio, vel gemmulæ pulchella specie diu-
li tam cito, fuit sane, ut breuiter dicam, in animo meo
quod in vlcere vnguis. Vlysses noluit ad Sirenum ca-
tum hære; ad Campaniæ delicias voluit Annibal
prudenter Vlysses, suauiter Annibal: nisi fortasse
stoice satis, hic effoeminate nimis. Verum ut ego facerem
probrum

*Patauij
urbis ce-
lebritas.*

probem potius stoicum Vlysem, quam effœminaturn
 Annibalem, cum hic victæ Romæ insignem gloriam
 amiserit, ille recuperatæ patriæ summum fructum tu-
 lerit; tamen, vt me aperiam, videtur mihi & illud illius
 duriusculum supra hominem; & hoc huius molliuscu-
 lum infra militem. Quare cum Patauium fuerat mihi
 & Campania & Siren, mediam triui viam, vt & me
 Campaniæ delitiis delinierim, non explerim cum An-
 nibale, & Sirenium cantum prima aure exceperim,
 non exclusim omnino cum Vlyse: quanquam is sa-
 ne sum, qui credam Vlysem non fuisse ita stoicum, vt
 illius suauitatis tinnitum aliquem non passus sit in-
 fluere, vt non grauiore videar reprehensione notandus
 ad exemplar Vlysis, in quo efficta à sapientissimis est
 expressio constantis viri, quod exceperim aure tinni-
 tum, non hauserim animo voluptatem. Nam accepta à
 Duce pecunia, statim profectus sum in Germaniam.
 De pecunia ne quid suspiceris mali, scriptis literis ro-
 gavi, si me vellent, vt mihi submitterent pecuniam, id
 est, alas mihi appingerent, quibus volarem ad Ducem:
 putabam namque esse infra honorem meum (ignosce
 superbiæ) cum alij venirent, quasi inuitati premio, ego
 surreperem, quasi impulsus necessitate: quare hac mo-
 ra consului, etiam fronti meæ, consului honori,
 idq; tam fructuose ac verecunde, vt nec pigeat, nec
 pudeat sic consuluisse, nisi tu irasceris, tam tardè con-
 suluisse: quanquam aliud erat, sed nihil ad rem: cum
 sit satis purgatum de nulla culpa: quanquam fateor
 culpam, cum facile futurum sit, vt hanc tantillam, in-
 ter illas meas Collegij sordes facile quoque patiaris
 ac modice illo tuæ charitatis velo quasi quodam ob-
 rectam latere. Nunc tandem Monachij sum, ac expe-
 cto cum reliquis, quid nobis futurum sit. Quod si id
 cupias, quid expectamus vno verbulo: alij lautas illas
 magnificeq; opimas condiciones ego misellam nescio
 quam rem ipsa paupertate pauperiorem, Ac ne me
 gaudeas

gaudeas hac paupertate pendere iam Deo penas me
 temeritatis, quod Ingolstadio Lutetiam, Vendium
 nauo quidem notum, postposuerim Rossensi perip
 eto iam ipsis medullis, ac promissis stas hum anis
 elicitus in Poloniam, malle omnibus repugnantibus
 ac mala male ominantibus surrepere in Bauariam:
 hic pauper ac miser ero (si fortasse pauper ac miser
 ut nihil sane putauero mea aut paupertate dicitur,
 miseria foelicus: nam ita me nosti hominem (fr
 bene nosti) ut non curem, quam multa largiantur
 ni, sed quantula optimi; atque eadem animi constan
 tia, seu potius constantiae æquabilitate, prætulisse
 me Regi Polono Ducem Bauariæ, qua aliquando con
 tempserim præ Rossensi Moronum. Bonus fuit Mo
 ronius, bonus Paleotus; sed optimus fuit Rossensis
 optimus Bauariæ Guilielmus, ut cum ego non cupi
 esse bonorum ditissimus, sed optimos sequar, non op
 mus, naturæ inductione, vel diuina præscriptione, ve
 lem, his tererrimis moribus, tantum esse pauper Al
 Rossensis, Palleotti, Borromei, aut Guilielmi Duc
 sextum non noui, quoad nostra dia illa Maria em
 ex carceribus nos nobis restituat. Atque de Duce Bau
 riæ sanctissimo, ut probes meum iudicium, dicam, qu
 hactenus viderim, ac stuporis plenus suspexerim Mo
 nachij, ut in hac ætate alte antiqua, ut his moribus in
 gniter pia, ut apud Germanos pure Romana. Verum
 quod in discessu feceras, si iam quoque imperes,
 quid viderim in itinere boni, quod pertulerim in con
 modi, prius explicem, quam veniam ad hæc Bauaria
 non defugio conditionem, patiaris me in reliquis
 perbreuem, in Bauaricis bene longum. Ac ut in veri
 que liberiori cursu decurrat mea oratio, vellem ad
 beri de stylo cautionem: quam? ut si oratio mea, qu
 solebat Ciceronianæ dictionis ac perpetuæ periodi
 ge arctius astringi, nunc quasi libertate donata con
 temnat omnem periodi artisq; præscriptionem, nec
 id

ideo putes me mutasse aut genium aut ingenium meum, sed potius ab illa scribendi ratione, qua me & præceptio tinxit & imbuuit natura, contra genium ac ingenium meum cōsilio deflexisse: nam in re omnium florentissima vellem ita florere orationem meam, vt non tardiori illa periodi prolapsione quasi repens retardetur, sed membris concisa ac interpuncta eat liberius, ac iamborum nonnunquam celeritate subsultans currat leuius. Scribo namque panegyrica, idq; ad normam Pliniorum, Pacatorum, Mamertinorum, quorum illa lex videtur fuisse, nulla vinciri lege, sed per campos eloquentiæ exspatiari libere, ac ad voluptatis quandam illecebram vndique decerpere flosculos rudi sane illius ætatis filo contextos. Hæc volui monere, vt non mireris, si qui solebam cupedias illas Ciceronianas apponere illis delicatulis, in hac re velim non tam mirere Tullium, quam sordere Mamertinum ac Pacatum, qui subrusticum illud, vt coqui Galli vrticas, condiunt tam suauiter, vt perdiderit sane palatum, qui non delectetur: sed cum hac cautione à tam æquo iudice satis impetrauero, ne hanc nouam meæ orationis faciem mireris, nedum reprehendas, ecce tibi rem ipsam, quam ab Vrbe perducam recto orationis filo ad aulam Baturicam. De Ioanne Geldrensi ac aliis antea fufe, de tritissimis iam aut nihil, aut quasi nihil breuissime: nam illa, Fienzae esse peregrinationem frequentia ac munere perreligiose cultam, Anconæ Cyriaci templum esse magnifice apparatus, Laureti Patres Societatis esse humanos, vbique furaces esse Vitturinos (illos loquor, qui equos ductant, genus homuncionum indignum quod notetur voce latina) notiora sunt, quam vt debeam: sed heus, Bononiæ, etsi norissimum est, tamen ita rara est, mirum est, antiquum est, vt si non debeam, velim tamen scribere Paleotrum, sic esse Cardinalem, vt vita exprimat monachum, hominem (vt breuiter dicam) moribus plane antiquis; aula eius

*Exemplar
vite Car-
dinalium.*

edit,

edit, dormit, loquitur, orat ad præscriptum tam com-
 mode, vt si in monasterio plerunque possimus lugere
 aulam, hic in aula debeamus admirari monasterium
 illudq; tanta disciplina astrictum, vt sedatius ac magis
 silentio tota die viuatur in aula, quam in cœnobio
 post preces diei vltimas: mensæ culta: est parsimonia
 quod culta est, videatur Cardinalis, quod parca, ma-
 nachi: vsque eo vt refugerim ego eam potius tenuerim
 parcam, quam appetierim exquisite cultam: quicquid
 bibitur ac editur, id totum habent vasa ficta omnia
 argilla & terra: denique in mensa nihil visitur aureum
 extra Paleottum aureolum illum senem ac Apostolicam
 vitæ expressionem viuam: cuius vita (vt videas res
 magnam compressione verborum complicaram) in
 tota est in actionibus sanctis, vt sonum excipiat oratio
 orationem missa, missam opera nauanda pauperibus
 hanc operam cibus, cibum pia confabulatio, confab-
 lationem musa, musam audientia communis, communi-
 nem audientiam oratio totius familiæ, hanc oratio-
 nem cœna, cœnam silentium, quod non tam Paleot-
 ti, &, quæ ad Paleotti normam omnium domestico-
 rum, vt quas singuli cogitationes actionesq; hauserunt
 à Deo surgentes, illas iam omnes in Deum referant dimi-
 mituri: ô piùm Paleottum: sed vt magis videas su-
 res hominis, zelantis domum Dei, intra cancelli
 per paucorum dierum, quibus hæsimus Bononiæ, Prin-
 cipem quendam inde ex Polonia pie informatum rece-
 pit in Ecclesiam, totam eius familiam numerosam, ve-
 neq; lautam confirmavit publice, ac muniuit Eucharis-
 tia, conciones bis habuit ad nobilitatem ac Senatorem
 latinas, accumbētibus viginti quatuor pauperibus mi-
 nistravit, suoq; exemplo prolegatum Pontificium Prin-
 cipemq; illum Polonum ad idem charitatis officium
 illexit, Synodum parochorum suorum coegit, quod
 minutus sum? stupet terra, gaudet cælum, alterum iam
 post multos annos Petronium ad Bononienses quatuor

*In mensa
 nil, nisi
 homo vir-
 tute au-
 reus vide-
 ri debet.*

cælo lapsum esse. De me ut dicam, ita me occupavit pe-
 ne totum hic innocens senex, pauper, Princeps, aulicus,
 monachus, ut in terris cum nihil habeam potius, quam
 videre Venetias, nihil tamen propius fuit, quam hæ-
 sisse Bononiæ: ut quas res putat inconditus populus
 nulla cogitatione nedum naturæ vi posse coniungi, il-
 las ego mirarer quam aptis cathenæ quasi nodulis in-
 nexæ ac implicitæ lucerent pulchre, in senè innocens,
 in principe pauper, in aulico monachus: verum cum
 nullus videretur consecuturus fructus, si hæsissem, vel
 quod coruus Luscinia non poteram esse gratus, vel
 quod ineptus sancto nolebam esse gravis, proficiscor
 Venetias, ut tantæ civitatis splendore, magnificentia,
 virtute, doctrina, lenirem sancti viri sanctum deside-
 rium. Sed in itinere erat Ferraria, quod obiectus ager
 in regia via: civitas enim est si posita perbellâ, nescio
 quo genere hominum sane fœdâ: nam ita molesti e-
 rant de pecunia, hic ut aperirent sarcinas: putaram Ci-
 ceronem è singulis pessimis singula vitia, quasi colo-
 res, sumpsisse, ut in vno Verre pingeret summam ne-
 quitiam ac fraudem; iam puto Ciceronis Verrem esse
 sanctum, si conferatur cum his maculis: quid putas? et-
 iam libera est Florentia, si putes hanc servitutem: ac ne
 quid etiam tu suspiceris non insigne: Eucliones Plau-
 tini vincuntur ab hospitibus, à licitoribus Balliones. *Florentia*
inurbani-
tas & cru-
delitas.
 to: regnat enim ille Princeps, cuius mentem natura in-
 formavit ad pietatem, pietas ad iustitiam, ut mirer tam
 iustum ac piûm Principem horum è face homuncio-
 num, vel impudentiam non refutare edicto, vel tyran-
 nidem non præcidere gladio. Germanus stipator dici-
 tur apud illum esse fortissimus, huius fortitudinem
 cur non vult acui in istorum capitibus quasi ramos,
 putandis? Carnifex dicitur esse in illa vrbe multus ac
 peritus, huius peritiam cur non vult nitere in san-
 guine paruorum istorum tyrannorum? Ita faueo
 gloriæ

gloriæ istius Principis, multis maiorum facinorosa
 partæ, vt hoc peterem sane, si quid à tanto Principi
 possem petere sine impudentiæ labe, ne hanc perperam
 corum è plebe homuncionum pestem patiatur manus
 latius ad infamiam tantæ familiæ, ad contagionem
 tæ vrbis. Vix posueram pedem extra vrbis septa, tunc
 in sinu gauderem, quod liberar at me Ferraria, ita
 mebam mihi à sarcina mea, quæ capitalis videbatur
 aut grandi pecunia pianda, si paruisset paruis tyrannibus
 illis, imo vix desij videre Ferrariam, quin coeperunt
 cantare (quod nosti me in reliqua vita inuitum solitari
 tanti fuit serio timuisse? ne me forte putes non libere
 ter vidisse magnæ vrbis magnificentiam magnam. Et
 ceperunt me proxime Venetiæ: ô lætitiâ, vt taceam
 vrbem in medio mari fluitantem, ædes quasi sine fun-
 damentis, nutantes ad speciem, ad firmitatem stantem
 Ecclesiam D. Marci superne ad imitationem crucis
 fabre expressam, inferne ad similitudinem maris pul-
 chre sulcatam, seu verius vndulatam, D. Marci plateam
 omnium gentium omni lingua celebratam, lintres
 stantes, lintres cursitantes, naues quasi in vicis, vnde
 quasi in nauibus, ipse pileus decore rotundus, manibus
 eleganter fluentes, seruus misere vinctus, carcer forte
 de querulas, rauta rustice ridiculus, sermo pulchre
 barus habebant voluptatem. O lætitiâ vno verbo
 cam, Venetiæ si non essent, mundus non esset, ita
 summa libertate omnia vincta sunt, idq; lege; in sum-
 ma affluentia omnia parca, idq; consuetudine; in sum-
 mis angustiis omnia varia, idq; arte: vbi temperantia
 permiscet ars varia angustiis tam pulchre; consuetudine
 parca affluentibus tam modice, lex vincta liberis tam
 prudenter, vt valde essem lautæ, exquisitæq; natura
 si alium desiderarem mundum; nisi illud fortasse
 mis videatur liberum, in angulo, contra consuetudinem
 conuiuere; Illud nimis parcum, multa edicta tam
 seruare male, quam condere bene, contra legem; illud
 nunc

nimis varium, meretriculam tanquam frequentem co-
 lorem, pulchræ vrbis imagini fœde allini contra artē:
 sed ne videar illam vrbē perstrinxisse, quam omni ho-
 nore vellem ornatam, ideo mūdus pulchellus est, quod
 habeat suas labe, nonnunquam in cęlo pluuiam, in so-
 le ecclypsin, in solo illuuiem, in aëre pestem: vt quod
 sunt hæ siue labe siue gemmæ in mundo, id sunt in
 Venetijs illa. De reliquis vt indulgeam quanquam de
 hæresi vellem cauere, idq; bona lege benè seruata: nam
 eousque prorupit audacia hæretici, vt audeat non dico
 Romam notare conuictio, sed Venetijs irridere Vene-
 tum de veste sua, de forma sua reipublicæ, de Pontifice
 suo, de Deo suo. Mirum sanè, hæreticis istis delicatulis
 non placere Veneta, quanquam nil mirum, quibus pe-
 nè stupidis certum est displicere Romana, hunc tamen
 vel deprauati palati stuporem, vel corrupti animi
 morbum pati Venetos, vt emanet ad contagionem,
 quanti pudoris? audet Geneuensis ille rabula Venetijs
 pungere: pungere? etiam venenum spargere: venenum
 spargere? etiam audacter: audacter? etiam in platea
 audita loquor ac visa, illa verò quæ latent, qualia sunt?
 anguli illi, cathedræ illæ, illa cubicula, illa conciliabu-
 la, illæ synagogæ priuatæ quid loquuntur? seu verius
 quid non loquuntur ad perniciem? ô perniciem, ac il-
 lam, vt noceat tutius, periculosa libertatis velo conte-
 ctam: sed audio iniri rationem remedij, speroque bre-
 ui adhibitum iri scalpellum ad vlcus, ne plenū ac ma-
 turum erumpat; ac ad communē pestem torum effluat:
 hoc si fiat, Venetiæ habebunt speciem non mundi, sed
 cœli quadam quasi legis, doctrinæ magnificentia, vir-
 tutis perpulchra descriptione expressam: hic post-
 quam aduerteram situs miraculum, palatiorum mul-
 titudinem, vrbis legem, populi mentem ingenuamque
 naturam, omnia denique commodæ ac per insignia,
 ita mirabar, ita amabam, vt doluerint sanè ingenij
 mentisque meæ vim tam angustis naturæ regionibus
 h defini-

definitam esse, ut possit potius mirari omnia, quam
 amare singula ab huius urbis hac suauitate, etsi vix
 debar posse diuelli, diuellor tamen, pergoque Pa-
 uium, ut videam: video primum, sed non amo, non
 ror: mentem meam præoccupatam defixerant stupor
 Venetiæ, verum postquam benè videram, etiam
 ror, etiam amo: quid? illa gens ad Venetiarum leg-
 tam libera, Athenarum formam tam docta, ad Rom-
 imitationem tam polita faciet, ut amem, faciet ve-
 rer, nisi ad Stoæ fortasse normam nihil sit, quod amo
 nihil quod mirer. At si me putes amplificare rem, ut
 rem est oratio, nam Picholomei, Archangeli, ac
 me tandem expediam) reliquæ cathedræ perdocta
 nè omnes effecerunt, ut quas venerata est antiquitas
 Stoas, Academias, Athenas non desiderem, aut certe
 valdè desiderem; ita hic illarum forma omni artium
 genijque colore egregiè polita est. De me fateor
 ror, penè sederam ad harum Sirenum hos scopulos, capere
 vel rei utilitate, vel suauitate populi, voluptatem tamen
 ne me putet aliquem è face Epicureum: tamen vix
 honesta indicem honestam voluptatem, fuit tanta
 voluptatis, quantam vix poteram his pectoris mei at-
 tibus capere, habuisse Patavij fauorè Episcopum, et
 cum Barisonem singulari humanitate, auctoritate, et
 cetera virum. De Achille? ita suavis fuit, facilis
 candidus fuit, ut suauitatem, facilitatem, candorem
 ipsum putem esse, quod Achilles ita amavit Angli-
 excepit discipulum, ornauit Germanici Collegij
 lumnum, ut iurarem facile ad hanc normam debere
 exigi charitatem Christianam: aut si non sit sperandum
 ut omnes, quicumque fusi per orbem sumus, ad hanc
 formam simus Christiani, religiosos tamen illos dis-
 ciles ac nimis politicè prudentes, qui dum multa
 ciunt bono animo piè, sed non recta ac regia via
 dole, edunt illas magnas ruinas, reuocarem ad hanc
 normam libenter, quia hoc est tulisse punctum: frustrum

frustra, quia nisi haberent quidam admistas summæ
 pietati ac sinceræ menti labeculas hæc, non videretur
 Achilles tulisse punctum, ineptus sum, qui tam diffici-
 lem subeo prouinciam huius viri laudandi: in quo ille
 vestræ sanctæ societatis sanctus author spirat Ignatius,
 aut in nullo spirat: huius opera, vt ames hominem ma-
 gis, creatus sum Doctor. Hinc recta proficiscor in Ger-
 maniam, Eheu mi pater quàm inuitè? putares ad cruce-
 m: non quod libenter sim profectus in Germaniam,
 sed quod Italiæ suauitas, prudentia, virtus, doctrina,
 eos mihi motus inusserint amoris, vt à recto sensu non
 videar ipse mihi iudicasse, nisi tot Italiæ tamq; confer-
 tis suauitatibus postposuero reliquum orbem: vis di-
 cam? quo animo fuit Aeneas, cum Troiam suam despi-
 ceret fumantem, eodem fui ego cum eram relicturus
 Italiam, Deine dicam filiam, an naturæ miraculum?
 quanquam dicendo id conor, vt videas mentem, tamen
 dicendo non id assequor, vt exprimam dolorem meum
 tam grauem sanè eum ac altum, vt si ad eius expressio-
 nem adhibeatur aliquis & Ciceronis arte perpolitus
 & Orestis illius tragico furore percitus, harere faci-
 lius possit victus quàm hiscere commotus: tanti tamen
 fuit vox illa mea missa ad Pontificem, scripta ad Du-
 cem Guilielmum de profectioe mea in Bauariam, vt
 si optio daretur vel doloris eunti, vel voluptatis ma-
 nenti, statuerim potius eundem cum summo dolore,
 quam manendum cum summa voluptate. Vides dolo-
 rem satis per magnum, hunc tamen doloris morsum fe-
 cit aculeatiorem prima illa Germaniæ facies: nam à
 Germania dum proximè abes, noua terræ facies, qua-
 cunq; defigis oculum obijcitur: in Tyrolim dum pene-
 aras putes non potuisse vestigium non in terra quam
 tuentur homines, sed in horrore horrificum vocat Vir-
 gilius antrum Polyphemi; nitet si videas hunc horro-
 rem, conquiras non dico ex Lucano Harpyarum sedes, nec
 ex Tacito montes Britannia, sed ex tota Poëtarum ac

Historicorum gente omnes specus : valles loco
 depressæ altissimè, montes subeunt in cælum, rupes
 teruulsæ hiant, squallent viæ niuibus, horrens
 agri, aër frigore constrictus liberum impedit
 tum : miror si non mireris me pedem in Italiam
 retulisse percussam hac specie: pergo tamen, ut la
 constantiam : si facit fortasse mea oratio ut Tyro
 metiaris specie, vide sis quid agas: non est quæ vide
 mala; est quæ non videtur optima; si optimam pu
 quæ montes habet horridos sed aureos; viros etiam
 dos quos habet, habet ingeniosos, ac ut taceam me
 lacheri suauitatem, vellem definias reliquos Tyro
 ses vnus rustici ingenio, seu verius reliquorum
 corum ingenia vnus Fauni montani responso
 peracuta sanè fuit: audi. Aggregarat se Venetijs ad
 quidam totus sanè factus ex simplicitate, si me
 hominem fronte, ille tamen verè, quem optarem se
 per & vitæ degendæ, & itineris faciendi comitem
 in videndo erat prudenter curiosus, in peruidendo
 dulò lynceus: nec id mirum, qui peragrata tota Pe
 stina, Græcia, Turcia, longo vsu didicerat, illud
 grinari, antiquorū Philosophorum, nihil fuisse ali
 quam quadam simplicitatis specie, quæ cures, ea
 temnere, ut rectius peruideas; quæ non cures, ea
 ri, ut tutius olfacias: quare cum ego sapius quæ
 verborum quasi detestatione profecutus fuissim
 Tyrolensium montium foeditatem, Apage, inquit
 voces: lauda potius omnia, ut deuincias homines
 rare singula, ut exquiras sententias: non ideo ven
 nos, si rectè ac ad prudentiæ regulam insisterent
 peregrinationem, ut reprehendamus, quæ patent
 ut eruamus, quæ latent; illa naturam in medio pos
 se, hæc occuluisse, ac quibusdam quasi sordium in
 mentis texisse, in quibus eruendis acuatur industria
 ingeniosorum: ego hominem græca latinaque lingua
 varia doctrina, multoque vsu perinfignem primò in

*Peregrini
 nari quid
 sit.*

dere quasi stultè curiosum in tantis sordibus, ille tamè
 pertinaciter ac sedulò rogare de singulis, de terra, de
 fodinis, de arboribus, de feris, de niuibus, etiam de vac-
 cis, caseo ac lacte, ac me ridentem vt refelleret, cape-
 rans frontem proteruius, addit, etiam in lacte, ne falla-
 ris, caseo, ac vaccis esse si non miracula Dei, certè my-
 steria naturæ. Cum intellexisset, homines tueri illos
 montes, seruare vaccas, exprimere lac, cogere caseos,
 habere canes vastissimæ magnitudinis, qui arceant ab
 ædibus, ac armento vr̄os, lupos, aliasque multi nume-
 ri feras, hortatur vt videamus: ille rogat de viris: quī
 indicent viam, adsunt duo cum baculo, tunica ex vr̄si
 exuijs, scalis, calceis noui generis: quid ista? cum ac-
 cessus montis quacunque ascenderis, præruptus sit,
 præceps, lubricus, periculosè ad figendum vestigium,
 succingunt pedibus, calceos, ferro pedem totum ob-
 longos, inferius productos, superius fibula sub-
 nexos, cuspide antè peracuta extantes ad similitu-
 dinem proboscidis: cum meus comes fuerat baculo in
 manu, scalis ad tergum, tunica per corpus, ferramen-
 tis sub pedibus ita munitus, vt ridere nouum Cacus,
 ascendit montem, nullius credo docti vestigio antè
 notatum irruunt primo canes compescuntur, pro-
 ruunt homines ex antris, suspicati vr̄s̄m; salutantur:
 rodant quid rei sit, respondetur, ad voluptatem, esse
 exterum, esse curiosum, cupere videre, rogare remune-
 rari etiam si quid largiantur aut esurienti extero hu-
 maniter, aut interroganti curioso officiosè recipiunt
 tecto, seu potius antro; sternunt mensam, seu potius
 terram, apponunt lac omnis generis, pressum, coagu-
 lum, fluidum: nunquid aliud? etiam panem satis com-
 modè tostum, quem non contemneret homo laurus, &
 carnes vr̄si ac cerui sapidissimè conditas, quas lingere-
 rent delicatullæ illæ ex media Italiæ tenellæ virgines:
 post omnes dapes assident, de pretio (vt moris in Italia
 est, ne parcius edatur, dum timetur preteritum) iubent

*Tyrolen-
sium ru-
sticorum
urbani-
tas.*

bono esse animo, venire hîc mensam non pecunia
amore, satis pendit, si quod apponitur, non contem-
tur: non contemni indicium esse, si edatur, non
tur: quo nomine appellas hos homines? non sunt
ni, quia in montibus non rustici, quia ad normam
normam? video urbanos: in montibus? puto rusticos:
sed ut explicem: sunt cinnus quidam tam apertè
ex urbanitate ac rusticitate, ut putem illos appella-
dos vel rusticè urbanos, vel urbanè rusticos: nec
ror, si communem loquendi rationem videar violen-
te, cum ratio premat, ut si mons, in quo fixerunt
dem, faciat eos montanos, urbanitas, qua limantur
gat eos urbanos. Sed in nomine ne quid ego potius
magnum, si huius mei comitis audires orationem
qua istas pingit suauitantes, amantes; laudantes, pu-
res ad hanc normam fuisse expressos antiquos illi
ad hanc nos, debere excoli: nostram iam urbanitatem
esse rusticam: planeque barbaram: cum omnia rog-
set hic, respondissent illi, ut nihil aut omissum à cur-
so, aut prætermisum ab officiosis videretur, ac nec
sol inclinans, quàm canis latrans (sequuntur enim
grege educendo, reducendo non solis cursum, sed
nis sagacitatem? cogenda indicarent armenta, mone-
si velit illa nocte esse hospes, instratam fore palatium
mundam, ac curatum illum iri, si non opiparè pro
dignitate; certè pro illorum voluntate amicè ac bene-
uolè: meus agere gratias, non quod contemneret,
quod nollet esse molestus: illi cōtrà vociferari vni-
ce omnes, non fore molestiæ, sed voluptatis; ut illi
retinuisset apud se hospitem illa nocte, nisi de-
dixisset expectante: probatta ratione, currunt quidam
ad gregem, ducunt hunc quidam ad descensum: la-
danti dum itur, omnia foelicia, amœna, humana, De-
inquit, è rusticis vnus, dic sodes, placet nò nostra
rusticitas? pergit meus seridò confirmare, pergit rustica
seridò triumphare; in his mutuis quasi vicibus illi

consp

confirmantis, huius triumphantis interponit se alter
 è rusticis, ac prehensa manu mei comitis renidens, ex-
 cipit, id esse voluptatis, quod inciderint iam tandem
 in bonum ac sincerum vrbicum, qui amaret in rebus
 non optimis optimam voluntatem eorum, qui cupe-
 rent placere hoc aculeatè, illud quam ingenuosè? ta-
 men si quæ dicis placere: dicas pergit rusticus, non tam
 quod placent bona bono, quam vt irrideas non malos
 malus (moris enim est apud vrbicos assentari præsen-
 tibus, vt vrant acerbius absentes) ne glorieris te nos ir-
 riruisse impunè, velim intelligas nos gaudere, quod
 vrbici vestri ea imbuti sunt peruerfitate opinionis, vt
 putent omnia nostra horrida, barbara, belluina: si
 enim cognosfent amœnitatem montium, gustassent
 delicias, ipsi, detrufis nobis in valles, subirent in
 hanc montium altitudinem ac amœnitatem, excita-
 rentque pro antris palatia, pro solitudine ciuitates, vt
 non multò post suspiceretur hic Roma non temere-
 tur vastitas; Principes obseruarentur, non timerentur
 vrfi: comes meus vt ederet fraceritatis suæ, quam au-
 dit à rustico non rusticè vocari in dubitationem, cer-
 tum signum, narrat, ineptum esse genus improban-
 tium omnia, quæ non sunt nata in vrbe: tantum abesse
 illum ab hac mente; vt hanc illorum vitam sinceram,
 nulloque simulationis tegumento implicitam optaret
 cultam esse à ciuibus; ac demùm vt nihil contempfisse
 videretur subiecit, Romam quæ nunc est, fuisse ali-
 quando vastam solitudinem, ac hac specie septis mon-
 tium inclusam: hinc consecutæ sunt suppfiones pe-
 dum, projectiones brachiorum, cachinni. Cùm egif-
 sent inter se gratias, comes quòd suauiter acceptus, ru-
 stici quòd honestati magnificè, disceditur ab his, de-
 scenditur ab illo: rogantem me, quid rei erat, obrun-
 dit narratione longa de antris vrsorum, de lupis, de
 niuibus, de crystallo, de canum natura, de caseo, de
 lacte, de amanitate, de piscatu, de venatu, de valli-

bus in summo monte, de victu rusticorum, de
 denique (vt reliqua taceam quæ multa eruit ad vici
 ac eleganter scripsit ad voluptatem) id vnum de
 corum hospitalitate, prudentique orationem, quoc
 præ expressi, narrauit tam scitè, ac omnia vel huius
 alterius generis tam verisimiliter, vt statuerim ide
 prudentis maximè, vel videre, quæ condemnes
 non condemnare, quæ non videris: nam species loc
 tur Tyrolim esse horridam, fructus fælicem, for
 loquitur Tyrolenses esse plumbeos, oratio aurea
 peracutos, vt si in terra aut hominibus id quod videt
 malum, potius vituperatio, quàm hoc quod est bonum
 laudauero, nō longè videar abesse ab illo ingenio ac
 dicio, cuius homo Tyrolensis præfert potius species
 quàm refert naturam: omnia volui tibi patere, quæ
 natura apud Tyrolenses vel implicuit inuolucris
 chra eruenda prudentius, vel obiecit horrida et
 lenda rusticis: verùm cum satis iam videris Tyrolim
 foris deformem, fertilem intus, iam tandem venisti
 in Bauariam nostram, quæ ita nihil præ se fert hor
 ris Tyrollensis, vt nisi cogites Italiam, vix cognoscas
 Bauariam montes habet & valles rosidos illos, in
 guas has; eccam voluptatem: syluas habet & pla
 ciam; commodas illas, apertam hanc, eccam vtilitatem
 in vtilitate ac voluptate hanc quam requirit Virgilius
 agri fertilis beneq; nati varietatem aptè designatam
 nisi aduertat, non satis aduertis, quo tendebat oratio
 mea: quid? quod timebam gentem barbaram? politica
 res: hæresi obstrictam: colit religionem: deniq; timor
 bā paruos dæmones, inuenio Angelos: omnia alia sunt
 quanquam descripta sunt mihi ab ineptis hominibus
 qui vt placeant quibusdam pessimi palati, illis scilicet
 temptoribus rerum omnium non suarum, non solum
 mala aliena præferunt bonis suis, sed etiam optima
 sua pingunt falsis coloribus pessima: id quod ego
 liberius addo etiam, & verius possum confirmare, quod
 maiorem

maio rem contentionem fixeram in omnibus in-
 quiriendis, vestigandis, odorandis. Quippe sexto die post-
 quam Monachium veneram, non me aperio, quin si-
 mulata persona abdo me in locum secretiorem, vt vi-
 deam mores, aduertam quid sit faciendum, vt pla-
 ceam, quid non faciendum, ne displiceam: qua mea
 minuta exquisitaque diligentia, etsi non sum consecu-
 rus, vt Bauarorum teneam venas, sensusque penitus
 degustem, id tamen habeo, qui ijs insipidi immitisque
 ingenij aspergunt infamiam, nihil dicere: nisi fortasse,
 qui exterum amant sacerdotem obseruant, religionis
 rectam viam persequuntur, omnia probæ mitisque
 naturæ edunt signa, hos tu putes & sine sale insipidos,
 & cum rusticitate immites: amabo te, inspice Mo-
 nachium, inspice aulam, inspice principem. Mo-
 nachium habet terram nec ardore hiultam, nec luto
 squalidam; habet mœnia quæ campos pomœria quæ
 quæ putes hortos; habet populum expositum suauita-
 te, habet: quid multa pulchra, suauia, bona; sed nihil
 melius, suauius, pulchrius aula: aula namque ita est de-
 scripta munijs, vt sacellum præferat speciem coeli: bi-
 bliotheca, Academiæ; magnificentia, mundi; discipli-
 plina, monasterij: dicam maiora: habet aula gynæ-
 ceum nobilium virginum, sanctarum, diceres cho-
 rum; sed habet nobilem instructum à malitia, infor-
 matum à natura, imbutum puritate religionis habet:
 quid? multa præclara, summa, diuina, sed nihil præcla-
 rius, maius, diuinius ipso Principe. Non dicam er-
 gò aulam; non dicam Monachium, dicam principem,
 atque ita dicam, vt cum succi temperatio, habitusque
 recta conformatio ex capite fluat necessariò ad mem-
 bra, facile videas in vno principe totam aulam, Mo-
 nachium totam: non tibi temperas de Principe? vt le-
 niam sitim, exordior: summissus videtur, amares Ar-
 senium; longus est, putares Herculem; terribilis vide-
 tur, timeres Nabuchodonosorem; mellitus est, amares

*Monachiz
 qualis
 vrbs.*

Absolonem ac ne mireris hanc longam summissio-
 nem ac mellitum terrorem longitudo est corporis, or-
 nat hominem; summissio est animi, absoluit Christia-
 num; terror est vultus, exprimit Principem; mel
 sermonis, refert bonum: vt cum ex hac mea tenui
 in umbratione facile pro tuo acumine colligas sum-
 mum Principem, reliquas siue vultus decenter nigell
 siue corporis aptè conformati minutias præter artem
 sit attexere: tamen de animo pij Principis vt videatur
 clarius, addam illud vnum, cum ita ardere Zelo, vt in
 Principe Germano possis venerari Boromeum, amantem
 Theodosium hunc mortuum, illum viuum hem, qui
 dixeram? vtrunque viuum debebam dicere in Guillelmo
 nostro, ita putat hæreseos ramos, inserit religio-
 nis stirpes. Si respiciamus tempora, quæ retrò de curia
 sunt, legimus; si intueamur in tempora, quæ iam
 fluunt, vidimus aut certè audimus nihil magis Princi-
 pum, aut magnorum spiritus fregisse, aut priorum scelerum
 dia retardasse, quàm malarum mulierum importuna
 consilia, flent, rident, tumultuantur: obsecrant, ille-
 ciunt: cogunt, vt id totum, quod ex illis non proficere
 tur, excludatur: nec morantur quam oportuna con-
 silia, aut pias actiones excludant, atque vt e aueas me-
 lum omen, vtrunque tam periculosè; si præter volun-
 tatem illarum, contra voluptate sit, turbant, facem
 sunt, inficiunt; faces sunt, inflammant vt si in aspersio-
 aquam ad extinguendam facem, augeas facem, qui
 conficiat; si adieceris flammam, ad facem haurien-
 dam, augeas flammam, quæ consumat, nusquam est
 locus consilio, si moliantur: ac ne ego, si in nostri tem-
 poris pestes intendam digitum, me quoque face, facem
 implicem, per amicitiam nostram audias à me nostri
 temporis non pestes sed heroinas, satis est ad rem
 comprehendendam, si cogites Marci Aurelij Faustina-
 nam, Deus bone, quã vulpem, quã leonam quam suam
 quam pestem imperij? expiscabatur consilia sui mariti
 quàm

quàm cautè? seuiebat in capita bonorum quam crudeliter? sternebat lectum genialem Imperatoris multis: quam fæde? Imperij maiestatem vocabat in discrimen, quam periculosè? Quorsum hæc? Quæ omnium vnquam vsquam laudatissima heroina est Renata Ducis Guilielmi coniunx opponenda est malis omnibus, bonis pauculis ipsa optima. *Cætera desunt.*

ROBERTI TURNERI

Liber, De Concionatore.

Multæ sunt Sacerdotis actiones, eæque singulæ non vtilis modo, sed etiam necessariae; nulla tamen aut re grauior aut ad fructum vberior quàm illa concionari: hæc functio, quantum habet utilitatis: tantum certè & difficultatis: difficultas tamen non impedit, quo minus omnes cupiamus aut esse, aut videri concionatores; imò quo maior obijcitur difficultas, eò contentiori studio prensamus nobis concionatoris aut veri verum aut simulati simulatam laudem: tritum illud, pulchra, quæ difficilia: pulchra ingenium certè hominum inflammant, non tantum: hæc causa, cur plurimi prius docent, quàm discunt; ideoque grauissimè peccant, quòd cum velint & debeant docere, non velint, tamen nec soleant discere: vobis autem, qui debetis concionari, vt possitis benè concionari, conabor breuissima præceptione efficere: præceptionem hanc, tribus capitibus, tanquam cancellis, includam, vita doctrina, arte: nam etsi videmus aliquando Concionatores facere potius quam explere officiū istud, sine exquisita arte, magna doctrina aut pura vita: tamè id sit nobis doctrinæ fundamentum esse, vt artem sine doctrina meretricem,
sic

sic